

21. Yüzyıl İçin Öğretmen Eğitimi*

Fatma HACIOĞLU**

Öğretmen Eğitimi Nereye Gidiyor?

Öğretmen eğitiminde reform çalışmaları genellikle daha kapsamlı muhteva, daha standart program ve öğretim sürelerini daha yukarıya çekme yoluyla öğretmen adaylarının performansını geliştirmeyi öngörmektedir. Buna karşılık, öğretmenin işlevi ve öğretim etkinliğindeki rolüne oldukça az yer verilmektedir. Oysa okulun geliştirilip çevreye tanıtılmasında kritik etkisi olan öğretim süreci; eğitimin merkezi olarak kabul edilen öğretmen tarafından gerçekleştirilmektedir.

Öğretmen ve öğretim sürecinden söz edildiğinde; meslek yapıları, ücretler, değerlendirme, sertifika ve mesleğe giriş koşulları vurgulanmakta olup yetiştirmeye pek önem verilmemektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar da öğretmen eğitimine gereken önemin verilmemesini ortaya koymaktadır. Örneğin: Boyer, yaptığı çalışmaların sonucunda; "Öğretmen eğitiminde çeşitli sorunlar bulunduğu, programların yetersiz ve programa girişin çok kolay olduğu, derslerin yüzeysel olarak işlendiği, ölçme araçlarının yetersiz hazırlandığı ve öğretim kadrosunun yetersiz olduğu" kanısına vardığını açıklamaktadır. Çeşitli ülkelerde öğretmen eğitimi programlarında henüz yapı ve içerik yönünden köklü gelişmeler sağlanamadığı görülmektedir. Yapılan eleştirilere karşılık bu konuda geliştirilen model önerileri çok azdır.

Öğretmen Eğitiminin Toplumun Gereksinimlerine Uyarılma:

Etkili bir öğretmen eğitimi modelini tasarlamada en kritik nokta; onun öğelerini 21. yüzyılın gereksinimlerini karşılayacak biçimde bir araya getirerek düzenlemedir. Böyle bir durumda öncelikle teknolojik bir toplumun nitelikleri ele alınmalıdır. Kısaca, 21. yüzyılı karakterize eden öğeler ve bunların öğretmen eğitimi üzerindeki doğurguları nelerdir? sorusuna yanıt aranmalıdır.

21. Yüzyıl Bilgiye Dayalı Olacaktır

Bu çağın karmaşık problemleri bireylerin ileri düzeyde beceri ve

(*) Makale Prof. Dr. Cevat ALKAN tarafından Türkçeye çevrilen Tetenbaun ve Mulkee'in Primit Modeli esas alınarak hazırlanmıştır.

(**) Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi

problem çözme yeteneğine sahip olmalarını gerektirecektir. Mevcut durumda herkesin öğretmen olabileceği doğrultusundaki görüş bu alanda çağın gerektirdiği nitelikli insangücünü sağlamayı ve yetiştirmeyi engellemektedir. Öğretmen eğitimi, yetenekli gençlerin bu alana yönlendirilmesi ve yüksek standartlarda yetiştirilmesi yönünde reform gerektirmektedir.

21. Yüzyıl artan bir bilgi iletişim akışına tanık olacaktır

Bilimsel ve teknolojik bilgi artışı her 5,5 yılda iki misli olmaktadır. Yakında bu artış hızı her 20 ayda bir iki misline çıkacaktır. Eğitim açısından bu gelişme; muhtevaya dönük yetenek geliştirmeden çok kritik düşünme, karar verme, iletişim kurma, mantıklı düşünme, araştırma becerisi gibi yeteneklerin geliştirilmesini önemli hale getirecektir. Aynı zamanda öğretmenler, öğretimi tasarılama konusunda uzmanlaşma ve teknolojiyi eğitimle kaynaştırma gereğini de duyacaklardır.

21. Yüzyıl hızlı değişme ve istikrarsızlıkla karakterize edilecektir

Tarımsal toplumdaki endüstri toplumuna geçiş 100 yıl alırken endüstriyel toplumdaki bilgi toplumuna geçiş sadece 20 yıl almıştır. Bu hız her alanda olduğu gibi meslek alanlarında ve eğitimde de ivmesel olarak artmaktadır. Eğitim açısından bu durumun doğurgusu; sürekli mesleki gelişim için yaşam boyu süren ve kendini yenileyen bir eğitim anlayışı ile eğitim personelinin sürekli eğitilmesini gerektirmektedir.

21. Yüzyılda örgütlerde, kurumlarda ve sistemlerde artan bir ademi merkezîyetçilik görülecektir.

Geleneksel olarak merkezîyetçi, hiyerarşik ve katı bir yapıda olan kurumlar, bugün yerlerini artan biçimde; küçük, informal ve ademi merkezîyetçi kurumlara bırakmaktadır. Bu durumun eğitim için doğurgusu; eğitim sisteminde deneye, sorumluluğa, özerkliğe ve esnekliğe yer veren nitelikte eğitim kurumları düzenlemeyi gerektirmektedir. Bu yeni yapıda esas hizmeti gören öğretmenle hizmetin götürüldüğü öğrenciye daha fazla sorumluluk ve yetki verilmelidir.

21. Yüzyıl insana dönük olacaktır

Karar verme süreçlerinde bireyin değeri ve yeri gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Çağdaş kurumlar, katılımcı yönetim yaklaşımını uygulamakta ve çalışanların kurumun en önemli ögesi olduğu gerçeğini benimsemektedirler. Bunun öğretmen eğitimi için doğurgusu; deneyim düzeyleri ne olursa olsun hizmet öncesi eğitimden deneyimli öğret-

mene ve yöneticiye kadar tüm eğitim personeline karşı saygı ve güveni artırma, eğitim öğretim konularında karar verme süreçlerine katılmalarını sağlama, sorumluluk verme ve deneme olanaklarını sağlama yönünde hizmeti yeniden düzenlemektir.

21. Yüzyıl büyük bir demografik dönüşüme tanık olacaktır

Okulları ve dolayısıyla öğretmen eğitimini etkileyecek diğer bir eğilim ulusal yapılardaki etnik ve ırksal kompozisyonlardaki dönüşümdür. Azınlıklar, çalışan yabancılar, iç göçler ve ülkeler arası göçler hem toplumun hem de okul nüfusunun yapısını farklılaştıran bazı olgulardır. Bu durumda, azınlık nüfusa karşı daha duyarlı ve etkili olma gereği ile öğretmenlerin çok kültürlü ortamın gerektirdiği formasyona ve öğretim yöntemlerine sahip olmaları sağlanmalıdır.

Geleneksel eğitim programları ile öğretmen yetiştirmeye çalışılırken aynı zamanda politik kararlar doğrultusunda çeşitli uygulamalara da yer verilmektedir. Son yıllarda ABD'nin bazı eyaletlerinde öğretmen adaylarının öğretmen yetiştiren kurumlardan sertifika alması koşulu kaldırılarak okullarda staj yapma yoluyla öğretmenlik sertifikası almaları koşulu geliştirilmiştir. Türkiye'de de benzer uygulamalara zaman zaman yer verilmektedir. Bir taraftan öğretmenlik mesleğinin niteliklerini yükseltmek üzere bazı önlemler alınmaya çalışılmakta diğer taraftan çeşitli üniversite mezunlarının eğitim fakültelerince formasyon eğitiminden geçirilmeden sadece yeterlik sınavından geçirilerek öğretmen olarak istihdamı sağlanabilmektedir.

Yalnızca öğretmenlik stajında ya da yeterlik sınavında başarılı olma koşulu ilgili çevrelerde tartışılmaktadır. Üniversite mezunları, kendi alanlarında yeterli derecede hazırlanmış olabilirler. Ancak, öğretme yöntemleri, öğrenme kuramları ve öğrenci-öğretmen ilişkilerini düzenlemede yeterli olmadıkları kabul edilmektedir. Öğretmen eğitiminde öğretmenlik formasyonuna önem vermeyen uygulamalar programların geleceğini olumlu olmayan sürekli bir değişim içinde tehdit etmektedir. Eğitim programları üzerinde hakim olan düşünce pedagojik yeterlilik yerine muhtevaya ağırlık verme yönündedir. B.F. Skinner'e göre yanlış ve hatalı kabul edilen bu görüşü ortadan kaldırmanın yolu; daha nitelikli öğretmen yetiştirmek üzere öğretmen eğitiminin yeniden düzenlenmesidir.

Bu gereksinimi karşılamak üzere Fortham Üniversitesi profesörlerinden Toby J. Tetenbaum ve Thomas A. Mulkeen "Piramit Model" adını verdikleri öğretmen eğitimi modelini geliştirmişlerdir. Makalenin devam eden kısmında adı geçen modelin uygulanacağı koşullar ve özellikleri özet çeviri olarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

ÖĞRETMEN EĞİTİM İÇİN BİR MODEL

Yıllar boyu çok çeşitli öğretmen eğitimi programları önerilmiş, denenmiş fakat ekserisi bekleneni verememiştir. Bu konuda, şu anda bir boşluk söz konusudur. Uygulananlar üniversite, akademik nitelikte ve işlevsel olmaktan uaktır. 21. yüzyıl için bir öğretmen eğitimi modeline şiddetle gereksinim vardır.

Yeni gereksinimler ile eski modellerin iyi yönleri dikkate alınarak geliştirilecek bir model; sürekli gelişmeye açık, bireylerin her düzeydeki hazırlık ve deneyimlerine yer veren okul ortamına bir arada öğrendikleri ve sürekli olarak bilgi-becerilerini geliştirdikleri üç boyutlu bir piramit görünümü arzmelidir.

Model probleme dönük, kuram ile uygulamayı bütünleştiren, öğretmenliğin sadece üniversiter bir alanda sınırlandırılmadığı aynı zamanda okul sistemindeki personelin, danışmanların ve diğer uzmanların ortaklaşa sorumluluğuna dayandığı, anlayışını esas alan bir tasarımdır.

Modelin Dokuz Ana Özelliği:

1- *Alana Dayalılık*: Hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitim dersleri öğrenme-öğretme merkezleri olarak bilinen ortamlarda ve alana dayalı olarak yürütülmelidir.

2- *Probleme Dönüklük*: Öğretim, tanımlanmış gerçek problemlere dayalı olup kuram ile uygulamayı birleştirmeyi esas almalıdır.

3- *Deneyisel Paylaşım*: Öğrenme paylaşılan bir etkinliktir. Bu nedenle stajyer ve deneyimli öğretmenler problemlerin belirlenmesinde ve çözümünde öğrencilere ortak katkıda bulunmalıdır.

4- *Gelişimsel Öğretim Programı*: Öğretim içeriği mesleğin ve öğrencinin gereksinimlerini karşılayacak biçimde genişlemeye açık olmalıdır. Konular, öğrencinin gelişim özelliklerine uygun yeterlikleri geliştirecek biçimde basitten karmaşığa doğru sıralanmalıdır.

5- *Yeterliğe Dayalılık*: Probleme dönüklük vurgulanırken öğretimin aynı zamanda öğretilen uygulanan ve değerlendirilen düzeylerde uygun bilgi, beceri ve tutumları içeren yeterliklere dayalı olması gerekmektedir. Özellikle hizmet öncesi eğitim programında, öğretmen adayları bu yeterliklere ulaşamadıkları takdirde başka alanlara yönlendirilmelidir.

6- *Uzman Kadro*: Belirli bir problemin gerektirdiği uzman kadro oluşturulmalıdır. Örneğin; üniversite öğretim üyeleri, toplum danışmanları ve kurumun kendi kadrosundaki elemanları uzmanlık sınırları içinde sorumlulukları birlikte paylaşmalıdır.

7- *Kritik Kitle*: Okul içinde ileri düzeyde profesyonel yardım gerçekleştirilmelidir. Bu yardımlar yoğun çalışmayı, sorumluluk yüklenmeyi ve

denemeyi desteklemektedir. Böyle bir süreçte problem çözme yöntemi etkin olarak uygulanmalıdır.

8– *Açık Uçluluk*: Modelin açık ucu süreklilik, yaşamboyu öğrenme ve mesleki gelişmeyi ifade etmektedir.

9– *Teknoloji Gücü*: Teknolojik araçlar (bilgisayarlar, videodiskler, uydu iletişimleri) temel verileri geçerli bilgiler halinde öğretmede problem çözme modellerinin merkezidir. Teknoloji, karara esas bilgiler için bilgiyi analiz etmek ve son kararları paylaşmak üzere gerekli araçları mevcut kılmaktadır.

Modeli Test Etme

21. yüzyılda toplumun gereksinimlerini karşılamak üzere geliştirilen bir öğretmen eğitimi modeli, 20. yüzyılda yetersiz olarak nitelenen özelliklere karşı etkili olduğunu kanıtlamak zorundadır. O halde probleme dönük, okula dayalı, kuram ile uygulamayı bütünleştiren piramit şekilli öğretmen eğitimi modeli, önceden belirtilen geleceğe yönelik eğilimleri nasıl karşılayacaktır?

1– *Model bilgiye nasıl dayalıdır?* Bilgi toplumu için esas olan bilişsel davranışlar modelin özünü oluşturmaktadır.

2– *Model bilgi patlamasını nasıl karşılar?* Model yeni bilginin sürekli çoğalması karşısında, içeriği öğrenmenin, yetersiz olduğu gerçeğini esas almaktadır.

3– *Model sürekli değişime nasıl cevap verir?* Modelde problem çözme yaklaşımının benimsenmesi, sürekli büyüme ve bir seri oluşuma olanak vermektedir.

4– *Model ademi merkezileşmeye nasıl cevap verir?* Alana dayalı bir model olması, kurumsal düzeyde değişik kategorideki personeli bir araya getirmesi, öğretmene yetki, sorumluluk ve inisiyatif tanınması ile bu özelliği taşımaktadır.

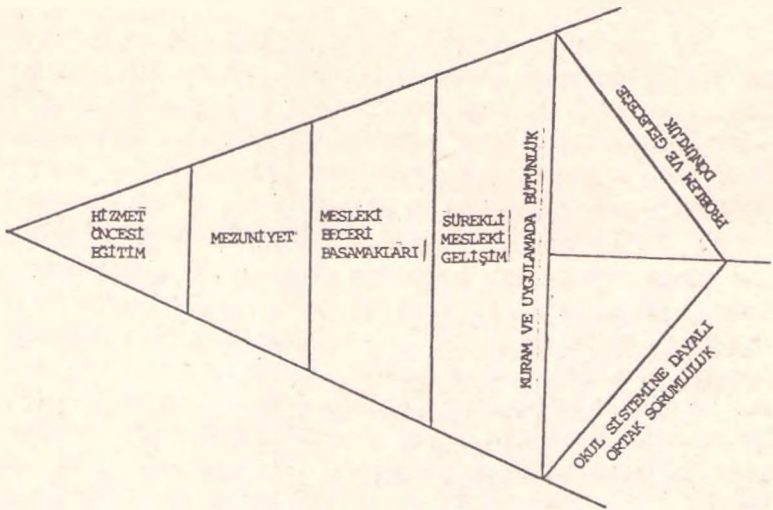
5– *Model insana dönük olmayı nasıl gerçekleştirir?* Öğrenme sürecini ademi merkezileştirme ve öğretmene süreçleri düzenleme konusunda yetki tanıma yoluyla gerçekleştirilmektedir.

6– *Model değişen demografik duruma nasıl cevap verir?* Öğrenmede problem çözmeyi esas almasıyla öğrencinin gereksinimleri karşısında öğretmene yönelem araştırması yapma olanağı vermektedir. Böylece öğrenimi, öğrenci ve öğretmenin gereksinimlerine uyarlama olanaklı hale gelmektedir.

SONUÇ

Eğitim çağımızda bir dönüm noktasındadır. Eğitimin geleceği açısından da öğretmen eğitimi önemli bir ögedir. Mevcut öğretmen eğitimine yöneltilen eleştiriler çok olmakla beraber yapıcı öneriler oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada, 21. yüzyılda öğretmen eğitimini etkileyen kritik özellikler belirlenmeye çalışılmış ve uygun bir taslak model geliştirilmiştir.

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE PİRAMİT MODEL

KAYNAKLAR:

Boyer, E.L. "Foreword" In the Condition of Teaching: A State by State Analysis, by C.E. Feistritzer, pp XII-XI, Princeton, N.J. The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1983.

———, High School: A Report on Secondary Education in America. New York: Harper and Row, 1984.

Tetenbaum, Toby J. and Thomas A. Mulkeen, "Designing Teacher Education for the Twenty-First Century" Journal of Higher Education. Vol, 57, No. 6, 1986.